

รายงานการสัมมนาวิชาการประจำปี 2546 เรื่อง

ความมั่นคงของมนุษย์

วันเสาร์และอาทิตย์ที่ 29 – 30 พฤศจิกายน 2546

โรงแรมแอมบาสซาเดอร์ ซิตี้ จอมเทียน จังหวัดชลบุรี

สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทยได้ดำเนินการจัดการสัมมนาวิชาการประจำปี 2546 ในหัวข้อ “ความมั่นคงของมนุษย์” เมื่อวันที่ 29 – 30 พฤศจิกายน 2546 ณ โรงแรมแอมบาสซาเดอร์ ซิตี้ จอมเทียน จังหวัดชลบุรี การสัมมนาวิชาการประจำปีนี้ สถาบันฯ ได้รับความร่วมมือในการจัดสัมมนาอย่างดียิ่งจาก มูลนิธิชัยพัฒนา กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน และสถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข การกำหนดหัวข้อ “ความมั่นคงของมนุษย์” สำหรับการสัมมนาวิชาการประจำปีนั้นเป็นไปด้วยเหตุผลหลัก 2 ประการ คือ

1) ในส่วนของประเทศไทย จากการปฏิรูประบบราชการในปีที่ผ่านมา ได้มีการก่อตั้งกระทรวง พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ขึ้นมา ดังนั้นประชาชนโดยทั่วไปเริ่มเห็นความสำคัญของเรื่องความ มั่นคงของมนุษย์ อย่างไรก็ตาม เรื่องความมั่นคงของมนุษย์ยังเป็นเรื่องที่ยังใหม่ต่อสังคมไทย สถาบันฯ จึงเล็งเห็นว่าการสัมมนาครั้งนี้ น่าจะเป็นโอกาสดีสำหรับการทำความเข้าใจแนวคิดของคำว่า “ความมั่นคงของ มนุษย์” ให้มีความชัดเจนมากขึ้น ตลอดจนพิจารณาแนวทางในการเพิ่มความมั่นคงของมนุษย์ในมิติต่างๆ อย่างเป็นรูปธรรม

2) ในส่วนของระดับสากล ได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการระดับสูงชื่อ Commission on Human Security ในปี 2544 โดยมีประธานร่วม คือ Professor Amartya Sen เจ้าของรางวัลโนเบลทางด้าน เศรษฐศาสตร์ในปี 2541 และ Mrs. Sadako Ogata อดีตข้าหลวงใหญ่ด้านผู้ลี้ภัยแห่งสหประชาชาติ และ งานของคณะกรรมการได้เสร็จสิ้นลงในปี 2546 โดยได้จัดทำรายงานเรื่อง “Human Security Now” เมื่อ เดือนพฤษภาคม 2546 ซึ่งรายงานนี้อยู่ในขั้นตอนของการเผยแพร่ในระดับสากล จึงแสดงให้เห็นว่าเรื่อง ความมั่นคงของมนุษย์นั้นกำลังเป็นเรื่องที่ได้รับความสนใจมากขึ้นในระดับสากลเช่นกัน

องค์ประกอบและเนื้อหาของการสัมมนา

องค์ประกอบของการสัมมนาได้แบ่งออกเป็นสี่ส่วน การสัมมนาเริ่มขึ้นในช่วงเช้าของวันเสาร์ที่ 29 พฤศจิกายน 2546 ด้วยการอภิปรายของวิทยากรผู้ทรงคุณวุฒิในหัวข้อ “ความมั่นคงของมนุษย์ในสังคมและ เศรษฐกิจไทย” จากนั้นผู้แทนจากคณะวิจัยได้ร่วมกันนำเสนอเนื้อหาโดยสรุปของเอกสารวิจัยที่ได้จัดทำขึ้น เพื่อประกอบการสัมมนา ในช่วงบ่ายของวันเดียวกัน ได้แบ่งผู้เข้าร่วมสัมมนาออกเป็นกลุ่มสัมมนาย่อยสี่กลุ่ม หลัก (เจ็ดกลุ่มย่อย) เพื่อร่วมกันระดมความคิดในหัวข้อต่างๆ ที่เกี่ยวกับความมั่นคงของมนุษย์ และในช่วง เช้าของวันอาทิตย์ที่ 30 พฤศจิกายน 2546 เป็นการนำเสนอผลของการประชุมกลุ่มย่อยทั้งหมดต่อที่ประชุม รวม

สำหรับหัวข้อของการประชุมกลุ่มย่อยเพื่อร่วมระดมความคิดเห็นนั้นประกอบไปด้วยสี่หัวข้อหลัก (เจ็ดหัวข้อย่อย) ดังนี้

1) ผลกระทบต่อความมั่นคงของคนไทยจากสภาพแวดล้อมภายนอกประเทศ

การประชุมในกลุ่มนี้พิจารณาถึงสภาพแวดล้อมภายนอกประเทศที่มีผลกระทบต่อความมั่นคงของคนไทยทั้งในระดับภูมิภาคและระดับสากล ประเด็นการประชุมของกลุ่มนี้ครอบคลุม 4 หัวข้อด้วยกัน คือ อาชญากรรมข้ามชาติ การค้าสตรีและเด็ก ยาเสพติด และปัญหาแรงงานต่างด้าว

เอกสารวิจัยประกอบการสัมมนา ได้แก่

- อาชญากรรมข้ามชาติกับภัยคุกคามต่อความมั่นคงของมนุษย์: ผลกระทบต่อประเทศไทย
- มาตรการในการแก้ไขปัญหาการค้ามนุษย์เฉพาะสตรีและเด็ก
- ยาเสพติดกับความมั่นคงของคนไทย
- การจ้างแรงงานต่างด้าวกับความมั่นคงของมนุษย์

2) สภาพแวดล้อมทางสังคมกับความมั่นคงของมนุษย์

ในหัวข้อนี้แบ่งการร่วมระดมความคิดเห็นออกเป็นสองกลุ่มย่อย ดังนี้

2.1 ความมั่นคงของมนุษย์ทางด้านสังคม

ในกลุ่มนี้พิจารณาถึงมิติต่างๆ ทางด้านสังคมที่เกี่ยวกับความมั่นคงของคนไทย โดยมีประเด็นการประชุม 3 ประเด็น คือ การพัฒนาทางสังคมและการเมือง การศึกษา และความมั่นคงทางด้านที่อยู่อาศัย

เอกสารวิจัยประกอบการสัมมนา ได้แก่

- ความมั่นคงของมนุษย์: จะสร้างความมั่นคงของมนุษย์ผ่านกระบวนการเลือกตั้งได้อย่างไร
- การศึกษากับความมั่นคงของมนุษย์
- บ้าน...ชุมชน...ฐานความมั่นคงของคนจนในเมือง

2.2 การเพิ่มความมั่นคงทางสังคมของมนุษย์ในระดับรากหญ้า

การประชุมกลุ่มนี้มุ่งพิจารณาถึงการเพิ่มความมั่นคงทางสังคมของมนุษย์ในระดับชุมชน ประกอบไปด้วยประเด็นหลัก 2 ประเด็น คือ การเสริมสร้างสิทธิมนุษยชนในสังคมไทย และทุนทางสังคมกับการเพิ่มความมั่นคงของมนุษย์

เอกสารวิจัยประกอบการสัมมนา ได้แก่

- ยุทธศาสตร์ชาติเพื่อการเสริมสร้างวัฒนธรรมสิทธิมนุษยชนและสุจริตชนในสังคมไทย
- ชุมชนเป็นสุขกับความมั่นคงของมนุษย์
- ทุนทางสังคมกับการเพิ่มความมั่นคงของมนุษย์

3) การเพิ่มความมั่นคงทางเศรษฐกิจ

การประชุมกลุ่มนี้มุ่งพิจารณาหาแนวทางในการเพิ่มความมั่นคงทางเศรษฐกิจให้แก่ประชาชน การระดมความคิดในหัวข้อนี้แบ่งออกเป็นสามกลุ่มย่อย

3.1 ระบบเศรษฐกิจกับความมั่นคงของมนุษย์

ในหัวข้อนี้พิจารณาถึงการจัดการทางเศรษฐกิจเพื่อเพิ่มความมั่นคงของมนุษย์ โดยครอบคลุม 4 เรื่องหลัก คือ ระบบเศรษฐกิจกับความมั่นคงของมนุษย์ ระบบการคุ้มครองทางสังคม เศรษฐกิจนอกระบบ ผู้มีอิทธิพลและความมั่นคงของมนุษย์ และบทบาทของภาครัฐในการเพิ่มความมั่นคงทางเศรษฐกิจโดยการจัดการความยากจน

เอกสารวิจัยประกอบการสัมมนาได้แก่

- ระบบเศรษฐกิจกับความมั่นคงของมนุษย์
- ระบบการคุ้มครองทางสังคม
- เศรษฐกิจนอกระบบ ผู้มีอิทธิพลและความมั่นคงของมนุษย์
- เพิ่มความมั่นคงทางเศรษฐกิจโดยการจัดการความยากจน: บทบาทของภาครัฐ
- Social Safety Nets in Southeast Asia: An Overview (โครงการขยายความปลอดภัยทางสังคมในเอเชียอาคเนย์)

3.2 การเพิ่มความมั่นคงทางเศรษฐกิจในระดับรากหญ้า

กลุ่มนี้มุ่งพิจารณาประเด็นการเพิ่มความมั่นคงทางเศรษฐกิจในระดับรากหญ้าโดยภาครัฐและภาคประชาสังคม

เอกสารวิจัยประกอบการสัมมนาได้แก่

- การเพิ่มความมั่นคงทางเศรษฐกิจในระดับรากหญ้า: บทบาทของรัฐ
- การเพิ่มความมั่นคงทางเศรษฐกิจในระดับรากหญ้า: บทบาทของชุมชน
- การเพิ่มความมั่นคงทางเศรษฐกิจในระดับรากหญ้า: บทบาทของผู้ประสานระหว่างรัฐกับชุมชน

3.3 บทบาทของธุรกิจในการสร้างความมั่นคงให้แก่ชุมชน

ประเด็นในการประชุมของกลุ่มนี้พิจารณาถึงบทบาทของภาคธุรกิจและรัฐวิสาหกิจในการเสริมสร้างความมั่นคงของมนุษย์ในระดับชุมชน โดยศึกษาจากกรณีตัวอย่างที่ภาคธุรกิจและรัฐวิสาหกิจได้เข้าไปมีบทบาทในการช่วยเหลือชุมชนได้สำเร็จจากประสบการณ์ที่ผ่านมา

เอกสารวิจัยประกอบการสัมมนาได้แก่

บทบาทของธุรกิจและรัฐวิสาหกิจในการสร้างความมั่นคงให้แก่ชุมชน

4) ความมั่นคงทางด้านสุขภาพอนามัย

การประชุมในกลุ่มนี้มุ่งพิจารณาเกี่ยวกับการสร้างความมั่นคงทางด้านสุขภาพอนามัยใน 4 ประเด็นหลัก คือ การจัดการกับอุบัติเหตุเหตุจลาจลในสังคมไทย ปัญหาการติดยาเสพติด โครงการ 30 บาทรักษาทุกโรคกับความมั่นคงด้านสุขภาพของคนไทย และปัญหาทางด้านสิ่งแวดล้อมที่มีผลกระทบต่อสุขภาพอนามัย

เอกสารวิจัยประกอบการสัมมนาได้แก่

- การจัดการกับอุบัติเหตุเหตุจลาจลในสังคมไทย
- โครงการ 30 บาทรักษาทุกโรคกับความมั่นคงด้านสุขภาพของคนไทย
- แร่ตะกั่วที่ห้วยคลิตี้ จังหวัดกาญจนบุรี

ผู้เข้าร่วมการสัมมนา

ผู้เข้าร่วมการสัมมนาประกอบด้วยตัวแทนจากฝ่ายการเมือง ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน นักวิชาการ และตัวแทนภาคประชาชน รวมทั้งสิ้นประมาณ 600 คน

รายงานสรุปผลการประชุมกลุ่มย่อย

สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาแห่งประเทศไทยได้รับเกียรติจาก นายจักรมณท์ ผาสุกวณิช เลขาธิการสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เป็นประธานในการประชุมสรุปผลของการประชุมกลุ่มย่อยในช่วงเช้าของวันอาทิตย์ที่ 30 พฤศจิกายน 2547

การประชุมกลุ่มย่อยประกอบไปด้วยสี่หัวข้อหลัก (เจ็ดหัวข้อย่อย) ดังนี้

1. ผลกระทบต่อความมั่นคงของคนไทยจากสภาพแวดล้อมภายนอกประเทศ
2. สภาพแวดล้อมทางสังคมกับความมั่นคงของมนุษย์
 - 2.1 ความมั่นคงของมนุษย์ทางด้านสังคม
 - 2.2 การเพิ่มความมั่นคงทางสังคมของมนุษย์ในระดับรากหญ้า
3. การเพิ่มความมั่นคงทางเศรษฐกิจ
 - 3.1 ระบบเศรษฐกิจกับความมั่นคงของมนุษย์
 - 3.2 การเพิ่มความมั่นคงทางเศรษฐกิจในระดับรากหญ้า
 - 3.3 บทบาทของธุรกิจในการสร้างความมั่นคงให้แก่ชุมชน
4. ความมั่นคงทางด้านสุขภาพอนามัย

1. ผลกระทบต่อความมั่นคงของคนไทยจากสภาพแวดล้อมภายนอกประเทศ

การประชุมในกลุ่มนี้ครอบคลุมใน 4 ประเด็นหลัก ได้แก่ อาชญากรรมข้ามชาติ การค้าสตรีและเด็ก ปัญหายาเสพติด และปัญหาแรงงานต่างด้าว จากการระดมความคิดที่ประชุมกลุ่มมีความเห็นว่ามิติในการพิจารณาในเรื่องของความมั่นคงของมนุษย์นั้นประกอบไปด้วย 3 มิติด้วยกัน คือ มิติแห่งสิทธิมนุษยชน มิติแห่งการปกป้อง และมิติแห่งการเสริมสร้าง โดยขอบเขตของความมั่นคงของมนุษย์นั้นไม่ควรที่จะจำกัดเพียงแต่เป็นความมั่นคงของคนไทย หากแต่ต้องมองรวมไปถึงแรงงานต่างด้าวที่เข้ามาทำงานในประเทศไทย เพราะต้องถือว่าแรงงานเหล่านั้นเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเคลื่อนย้ายถิ่นฐานของมนุษย์ (People on the Move)

อาชญากรรมข้ามชาติ

อาชญากรรมข้ามชาติถือเป็นปัญหาสำคัญที่คุกคามต่อความมั่นคงของมนุษย์ ที่ประชุมกลุ่มย่อยได้สรุปว่าเรื่องของความมั่นคงของมนุษย์ในประเทศไทยนั้นเป็นเรื่องที่มีความซับซ้อน โดยพบว่าปัญหาความมั่นคงทั้งภายในและภายนอกประเทศนั้นมีความเชื่อมโยงกันสูงมาก กล่าวคือ ปัญหาความไม่มั่นคงของไทยสามารถที่จะส่งผลกระทบต่อความไม่มั่นคงของประเทศเพื่อนบ้านในภูมิภาคและของโลกได้ ในขณะที่เดียวกันปัญหาความไม่มั่นคงของเพื่อนบ้านในภูมิภาค หรือของระบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศก็สามารถกลายเป็นส่วนหนึ่งของปัญหาความไม่มั่นคงในไทยได้เช่นกัน

ดังนั้นมาตรการหรือแนวทางในการต่อต้านอาชญากรรมหรือการก่อการร้ายข้ามชาติที่เหมาะสม และมีความสมดุลระหว่างความมั่นคงของรัฐและความมั่นคงของประชาชนนั้น จะต้องมาจากพื้นฐานความเข้าใจที่ชัดเจนในความหมายของความมั่นคงของมนุษย์ โดยการให้ความสำคัญกับเรื่องสิทธิมนุษยชน และการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการวางนโยบายการบริหารและการให้ความร่วมมือด้านการต่อต้านอาชญากรรมข้ามชาติในระดับต่างๆ

การค้าเด็กและสตรี

ปัญหาการค้าเด็กและสตรีถือเป็นปัญหาข้ามชาติ จึงกล่าวได้ว่าลำพังประเทศไทยเพียงประเทศเดียวนั้นไม่สามารถที่จะแก้ไขปัญหาได้ ดังนั้นความร่วมมือในการแก้ปัญหาจากประเทศต่างๆ ทั้งในระดับภูมิภาคและระดับสากลน่าจะเป็นแนวทางที่ดีกว่า โดยเมื่อพิจารณาถึงตัวปัญหาการค้าเด็กและสตรีเองแล้วจะพบว่าแม้ผู้ให้บริการทางเพศทั้งผู้หญิงและเด็กนั้นจะเป็นผู้กระทำผิดกฎหมาย แต่พวกเขาก็เป็นเพียงแค่ส่วนปลายเหตุของขบวนการค้าผู้หญิงและเด็ก

ดังนั้นภาครัฐจึงควรให้ความช่วยเหลือบุคคลเหล่านั้น เพื่อให้พวกเขาให้ความร่วมมือในการกำจัดกระบวนการค้ามนุษย์ พยายามมุ่งเน้นการขจัดองค์การค้ามนุษย์ มากกว่าที่จะมุ่งไปที่ตัวผู้ตกเป็นเหยื่อ ด้วยการกระทำดังกล่าวจะทำให้เกิดการซ้ำเติมผู้ตกเป็นเหยื่อ (Victimization) และการตีตราบาป (Stigmatization) สร้างมลทินให้แก่บุคคลเหล่านั้นมากขึ้นได้

ยาเสพติด

ยาเสพติดเป็นปัญหาระหว่างประเทศที่ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของคนไทย ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากนานาประเทศในการแก้ปัญหาาร่วมกัน และสำหรับการปราบปรามยาเสพติดอย่างจริงจังของภาครัฐในปัจจุบันนั้นถือว่าเป็นความมุ่งหมายที่ดีในการเสริมสร้างความมั่นคงของมนุษย์ หากแต่ว่าการมุ่งที่จะบรรลุเป้าหมายโดยไม่คำนึงถึงวิธีการที่ถูกต้องนั้นก็อาจนำมาซึ่งการบั่นทอนความมั่นคงของมนุษย์ได้เช่นกัน ยกตัวอย่างเช่น การแก้ปัญหาาเสพติดด้วยการวิสามัญฆาตกรรมผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด เป็นต้น

แรงงานต่างด้าว

จากการสำรวจในปี 2545 คาดว่าประเทศไทยมีแรงงานต่างด้าวประมาณ 1.2 ล้านคน ซึ่งปัจจุบันแรงงานดังกล่าวได้มีการกระจายตัวออกไปทำงานทั่วประเทศ โดยมีการกระจุกตัวหนาแน่นบริเวณชายแดนกับประเทศเพื่อนบ้านและตามเมืองใหญ่ แรงงานต่างด้าวเหล่านี้เป็นผลพวงมาจากความต้องการของระบบเศรษฐกิจไทย โดยเฉพาะภาคอุตสาหกรรมที่ใช้แรงงานเข้มข้น โรงงานเหล่านี้มักจะจ้างแรงงานต่างด้าวมากกว่าแรงงานไทย เพราะผู้ผลิตไม่สามารถเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิตได้ จึงหันมาลดต้นทุนการผลิตโดยการจ้างแรงงานต่างด้าวแทน เพื่อยืดอายุอุตสาหกรรมของตนให้สามารถแข่งขันต่อไปได้

ในเรื่องนี้ ที่ประชุมกลุ่มเห็นว่า ภาครัฐควรเปลี่ยนทัศนคติต่อแรงงานต่างด้าวเสียใหม่ โดยดำเนินนโยบายไม่เลือกปฏิบัติ ให้ความคุ้มครองแรงงานต่างด้าวอย่างเท่าเทียมกับคนไทย และควรจัดให้มีการจดทะเบียนแรงงานต่างด้าวทั้งหมดให้ถูกกฎหมายและเป็นระบบ

ท้ายที่สุด ที่ประชุมได้มีการพิจารณาถึงประเด็นปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหาคความมั่นคงของคนไทยที่ได้รับผลกระทบจากสภาพแวดล้อมภายนอกประเทศ โดยประเด็นปัญหาที่ถูกหยิบยกขึ้นมา คือ กบฏของการมองแบบแยกขั้ว มิตร-ศัตรู วงจรความชั่วร้าย ความหวาดกลัวของผู้รับเคราะห์ หรือเหยื่อในการเข้าไม่ถึงซึ่งกระบวนการยุติธรรม ความยุติธรรมแบบประชานิยม ช่องว่างในการรับรู้และความเข้าใจของสาธารณชน และวัฒนธรรมการใช้อำนาจ หรือผลประโยชน์ในการตัดสินใจหรือการแก้ไขปัญหา เป็นต้น สำหรับแนวทางการแก้ไขปัญหาก็ได้รับการเสนอ คือ การแนะนำให้มีการเปลี่ยนกรอบความคิดว่าความมั่นคงของมนุษย์นั้นเป็นปัญหาข้ามพรมแดน การเสนอให้การแก้ไขปัญหานั้นไปโดยภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม การเสนอแนวทางในการทำลายกับดักความคิดการมองแบบแยกขั้ว และมุ่งเน้นเรื่องของการเป็นธรรมข้ามพรมแดน (Transnational Justice) เป็นต้น

2. สภาพแวดล้อมทางสังคมกับความมั่นคงของมนุษย์

2.1 ความมั่นคงของมนุษย์ทางด้านสังคม

ที่ประชุมได้พิจารณาความมั่นคงของมนุษย์ทางด้านสังคมในประเด็นสำคัญ 3 ประเด็น คือ การเลือกตั้งและการเมือง การศึกษา และการพัฒนาที่อยู่อาศัยและชุมชนสำหรับผู้มีรายได้น้อย

การเลือกตั้งและการเมือง

การเลือกตั้งถือเป็นกระบวนการทางการเมืองที่สำคัญเพราะเป็นกระบวนการที่นำมาซึ่งการให้อำนาจแก่ประชาชนในการตัดสินใจ ซึ่งความมั่นคงของมนุษย์จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อสังคมเรามีนักการเมืองที่ดี ที่ทำหน้าที่เป็นผู้นำมาซึ่งนโยบายที่ดีในการสร้างความเป็นอยู่ของชุมชนที่ดีขึ้น ดังนั้นการเลือกตั้งที่สุจริตและเที่ยงธรรม (Fair and Free Election) จึงเป็นสิ่งที่จำเป็นยิ่งต่อความมั่นคงของมนุษย์ การเลือกตั้งที่ดีจะเกิดขึ้นได้ด้วยเงื่อนไข 2 ประการ คือ (1) เมื่อประชาชนมีการศึกษาดีโดยให้เน้นที่การศึกษาภาคประชาชน (Civic Education) ทั้งในรูปของการศึกษาภาคบังคับ หลักสูตรในโรงเรียน และการศึกษาอย่างต่อเนื่อง และ (2) ขึ้นอยู่กับบทบาทภาคีสำคัญในกระบวนการเลือกตั้ง 4 ภาคี คือ ผู้สมัครรับเลือกตั้งและพรรคการเมือง ประชาชน ผู้มีสิทธิลงคะแนนเสียง องค์กรพัฒนาเอกชน ชุมชน และประชาสังคม และคณะกรรมการการเลือกตั้ง นอกจากนี้ที่ประชุมยังได้เน้นถึงความจำเป็นในการมีระบบติดตามตรวจสอบที่มีประสิทธิภาพสำหรับประชาธิปไตยในรูปแบบตัวแทน

การศึกษา

ที่ประชุมได้ข้อสรุปว่าการศึกษาถือเป็นปัจจัยสำคัญในการเสริมสร้างความมั่นคงของมนุษย์ กล่าวคือ

- 1) ช่วยเพิ่มศักยภาพของคน
- 2) ช่วยสร้างโอกาสในการประกอบอาชีพ
- 3) ช่วยทำให้คนตระหนักในการรักษาสีที่ตนมีอยู่และป้องกันการถูกเอาเปรียบ
- 4) ช่วยผู้ด้อยโอกาสในสังคมให้มีสิทธิและสามารถแสดงออกได้มากยิ่งขึ้น และ
- 5) ช่วยเพิ่มศักยภาพและบทบาทของสตรีในการประกอบอาชีพ และในการมีส่วนร่วมตัดสินใจประเด็นปัญหาสำคัญทั้งในครอบครัวและสังคม

ดังนั้นที่ประชุมจึงได้เสนอแนะมาตรการในการจัดการศึกษาเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงของมนุษย์ดังต่อไปนี้

- 1) เพิ่มคุณภาพการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน
- 2) ให้ชุมชนท้องถิ่นได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษามากขึ้น
- 3) จัดให้มีการพัฒนาวิถึปฏิบัติตามภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เป็นองค์ความรู้ที่มาจากภาคชุมชน
- 4) ส่งเสริมให้มีการร่วมมือกันระหว่างผู้เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษา คือ บ้าน วัด โรงเรียน และชุมชน
- 5) สนับสนุนการจัดสรรทรัพยากรอย่างเป็นธรรมต่อผู้ด้อยโอกาสในสังคม
- 6) พัฒนาระบบการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารของชุมชน
- 7) จัดการศึกษาเพื่อให้เด็กได้เรียนรู้ และภูมิใจในชุมชนท้องถิ่นและอาชีพของพ่อแม่
- 8) พัฒนาระบบประเมินผลและตัวชี้วัดให้ครอบคลุมทั้งความสามารถ คุณธรรม และจริยธรรม และสุดท้าย
- 9) ปรับปรุงระบบแรงจูงใจในการประกอบอาชีพครูเพื่อดึงคนเก่งที่ดีมาเป็นครู

การพัฒนาที่อยู่อาศัยและชุมชนสำหรับผู้มีรายได้น้อย

การประชุมในกลุ่มนี้มุ่งความสนใจไปที่โครงการบ้านมั่นคงที่ภาครัฐได้สร้างขึ้นเพื่อให้ผู้ที่มีรายได้น้อยในสลัมได้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ในอดีต การช่วยเหลือในการพัฒนาที่อยู่อาศัยและชุมชนนั้นทำในรูปแบบของแฟลตราคาถูก หากแต่ว่าประสบปัญหาอย่างหนักในเรื่องของการที่ผู้มีสิทธิครอบครองแฟลตดังกล่าวมักขายสิทธิในการครอบครองให้แก่คนอื่นที่มีฐานะทางการเงินดีกว่า อย่างไรก็ตาม สำหรับโครงการบ้านมั่นคงนั้นบ้านจะเป็นกรรมสิทธิ์ของชุมชน และภาครัฐก็จะทำหน้าที่เป็นเพียงผู้อำนวยความสะดวกในเรื่องของการจัดการต่างๆ การดำเนินงานที่ผ่านมาอาจกล่าวได้ว่าโครงการบ้านมั่นคงนั้นประสบความสำเร็จในเรื่องของการได้รับความร่วมมือจากชุมชนและประชาชนเป็นอย่างดี จากความสำเร็จดังกล่าว ที่ประชุมได้แสดงความเห็นว่ารัฐบาลควรที่จะสนับสนุนโครงการในลักษณะนี้อีก

2.2 การเพิ่มความมั่นคงทางสังคมของมนุษย์ในระดับรากหญ้า

ที่ประชุมกลุ่มมีความเห็นตรงกันว่า ทูทางสังคมและความมั่นคงของมนุษย์นั้นมีความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกัน กล่าวคือ ทูทางสังคม อันได้แก่ ความเชื่อใจ ไว้วางใจและเข้าใจซึ่งกันและกัน และการให้คุณค่าร่วมกันของคนในสังคมนั้นจะสามารถเพิ่มความมั่นคงของมนุษย์ในทุกมิติของชุมชนได้ และในทางกลับกัน ความมั่นคงของมนุษย์เองก็สามารถเพิ่มทุนสังคมดังกล่าวให้แก่ชุมชนได้อีกเช่นกัน โดยความมั่นคงของมนุษย์ในระดับชุมชนนั้นจะพบว่ามีเชื่อมโยงที่ซับซ้อนระหว่างกันกับมิติอีก 8 ประการของความมั่นคงของมนุษย์ คือ เศรษฐกิจ อาหาร สุขภาพ สิ่งแวดล้อม บัณฑิตชน ชุมชน การเมือง และจิตใจ ซึ่งความเชื่อมโยงดังกล่าวยังได้เชื่อมโยงออกไปนอกชุมชน ไปสู่ระดับประเทศ และระดับนานาชาติ นอกจากนี้ความมั่นคงของมนุษย์ในระดับชุมชนยังถือได้ว่าเป็นสิ่งที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา เป็นพลวัต ไม่หยุดนิ่ง

ในประเด็นเรื่องวัฒนธรรมสิทธิมนุษยชนและสุจริตชนกับความมั่นคงของมนุษย์นั้น ที่ประชุมกลุ่มสรุปว่า วัฒนธรรมดังกล่าวถือเป็นรากฐานที่สำคัญของความมั่นคงของมนุษย์ในระดับชุมชน เพราะช่วยส่งเสริมให้บุคคลไม่ละเมิดในสิทธิของผู้อื่น ไม่ละเมิดศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ของตนเองและของผู้อื่น และเคารพในความหลากหลายทางความคิดโดยไม่ยึดติดกับอำนาจนิยม

นอกจากวัฒนธรรมทั้งสองแล้ว ที่ประชุมกลุ่มเชื่อว่า หลักธรรม “สัมมาทิฐิ” นั้น สามารถสร้างความมั่นคงของมนุษย์ได้เช่นกัน ยกตัวอย่างเช่น การที่คนเราคิดว่า งานคือเงิน เงินคืองาน บันดาลสุข นั้นจะทำให้ชีวิตและความสุขของเราขึ้นอยู่กับตัวเงิน เมื่อมีเงินมากก็สุขมาก มีเงินน้อยก็สุขน้อย หรือไม่มีความสุขเลย ในขณะที่หากเรามีความคิดดีคิดชอบแล้ว เราจะคิดว่า งานคือความสุข ความสุขคืองาน อยากมีความสุขก็จงทำงาน เมื่อทำงานแล้วก็มีเงิน ความสุขที่เกิดจากการคิดดีคิดชอบนี้เป็นสิ่งที่คนเราทุกคนสามารถมีได้ง่ายกว่าความสุขในแบบความคิดแรกที่ขึ้นกับตัวเงินหรือปัจจัยภายนอกซึ่งหาได้ยากกว่า ดังนั้นหากคนในชุมชนมีสัมมาทิฐิ ชุมชนเองก็就会有ความมั่นคงและเป็นสุขตามไปด้วย

ท้ายที่สุด ที่ประชุมกลุ่มได้เสนอแนวทางในการสร้างชุมชนที่มั่นคง และปัจจัยเสี่ยงที่มีต่อความมั่นคงของชุมชนรวมถึงข้อเสนอแนะในการรับมือกับปัจจัยเสี่ยงเหล่านั้น แนวทางในการสร้างความมั่นคงให้แก่ชุมชนนั้นประกอบไปด้วย การพึ่งตนเอง การพึ่งพากัน การอยู่ร่วมกันอย่างสมดุล และการมีความสุขทั้งทางกาย ใจ สังคม และจิตวิญญาณ สำหรับปัจจัยเสี่ยงที่มีต่อความมั่นคงของชุมชนนั้น ได้แก่ การที่รัฐกระทำการรวบอำนาจโดยอาศัยกระบวนการทางออกกฎหมาย การเข้าไปครอบงำการทำงานขององค์กรอิสระ การครอบงำทางเศรษฐกิจโดยการใช้นโยบายหรืออำนาจของรัฐที่มีอยู่ในมือไปในทางมิชอบ และการแทรกแซงการทำงานของสื่อโดยพยายามให้สื่ออยู่ใต้อาณัติซึ่งส่งผลกระทบต่อโอกาสในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารของชุมชน เป็นต้น และเพื่อเป็นการรับมือกับความเสี่ยงดังกล่าว ที่ประชุมกลุ่มได้เสนอข้อแนะนำดังนี้ การส่งเสริมให้เกิดการตื่นรู้ร่วมกันของชาวบ้าน และจัดให้มีนักวิชาการเข้าไปสนับสนุนเวทีเรียนรู้ของชาวบ้าน และเสริมสร้างภูมิคุ้มกันต่อภัยจากการแทรกแซงหรือครอบงำจากภายนอกด้วยการเรียนรู้ที่เท่าทันต่อสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วในปัจจุบัน

3) การเพิ่มความมั่นคงทางเศรษฐกิจ

3.1 ระบบเศรษฐกิจกับความมั่นคงของมนุษย์

การประชุมในกลุ่มนี้มุ่งเน้นการพิจารณาถึงลักษณะของระบบเศรษฐกิจที่เอื้ออำนวยต่อการเกิดความมั่นคงของมนุษย์ โดยมุ่งเน้นใน 4 เรื่องหลักคือ ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ระบบการคุ้มครองทางสังคม การเพิ่มความมั่นคงทางเศรษฐกิจโดยการขจัดความยากจนโดยภาครัฐ และเศรษฐกิจนอกระบบ ผู้มีอิทธิพล และความมั่นคงของมนุษย์

จากการระดมความคิด ที่ประชุมได้ผลสรุปเกี่ยวกับ 4 ประเด็นหลักข้างต้นดังต่อไปนี้

(1) ระบบเศรษฐกิจจำเป็นต้องมีความเสี่ยงระดับหนึ่ง

จากประสบการณ์ในอดีต ระบบเศรษฐกิจที่สามารถพัฒนาได้ดีจำเป็นต้องมีความเสี่ยงอยู่ในระดับหนึ่ง ยกตัวอย่างได้จากแนวความคิดของ Joseph Schumpeter ในเรื่องของ Creative Destruction, Entrepreneur ที่ว่าการไม่มีความเสี่ยงเลยในระบบเศรษฐกิจนั้น จะทำให้ความมั่นคงทางเศรษฐกิจสำหรับทุกคนนั้นมีมากจนเกินไป และจะส่งผลให้คนขาดแรงจูงใจในการทำงาน หรือการเสี่ยงทำธุรกิจ ซึ่งเป็นผลเสียต่อการเจริญเติบโตของเศรษฐกิจในที่สุด ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดในเรื่องนี้ก็คือการล่มสลายของประเทศสังคมนิยม

(2) การพึ่งพากลไกตลาด

กลไกของตลาดนั้นมีความเสี่ยงสูงอยู่ในตัว เช่น ความเสี่ยงที่เกิดจากแข่งขัน ถึงแม้ว่าการแข่งขันดังกล่าวจะช่วยทำให้ระบบเศรษฐกิจมีประสิทธิภาพมากขึ้น หากทว่าการยึดติดกับกลไกตลาดแบบสุดขั้วก็จะสร้างความเสี่ยงที่มากเกินไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งความเสี่ยงในตลาดเงินและตลาดทุนที่มีความผันผวนมาก ซึ่งทำให้เสี่ยงต่อวิกฤตเศรษฐกิจที่ผลกระทบของมันต่อความมั่นคงของมนุษย์อย่างมหาศาล ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีการบริหารจัดการกลไกการตลาดเพื่อเพิ่มภูมิคุ้มกันและลดความเสี่ยง โดยการแข่งขันภายใต้กลไกตลาดจำเป็นต้องอยู่ภายใต้กฎกติกาที่เป็นธรรม ถ้าผู้ชนะในการแข่งขันตามกลไกตลาดชนะเพราะเส้นสายมากกว่าความสามารถที่แท้จริง หรือชนะ เพราะตนเป็นผู้มีอำนาจผูกขาดแล้ว ความมั่นคงทางเศรษฐกิจก็อาจไม่สามารถเกิดขึ้นได้

(3) การคุ้มครองทางสังคม

เนื่องจากระบบเศรษฐกิจจำเป็นต้องมีความเสี่ยงในระดับหนึ่งเพื่อให้ระบบมีประสิทธิภาพ แต่ในบางช่วงที่คนอาจเกิดปัญหาหนักหน่วงทางด้านใดด้านหนึ่ง เช่น การตกงาน หรือการเจ็บป่วย เป็นต้น รัฐมีความจำเป็นที่จะต้องมีการคุ้มครองทางสังคมที่ยั่งยืนและครอบคลุม มิฉะนั้นแล้วปัญหาดังกล่าวอาจจะมีผลต่อความมั่นคงของผู้ที่กระทบอย่างรุนแรงจนไม่อาจจะฟื้นจากปัญหาได้ ซึ่งระดับของการคุ้มครองก็เป็นเรื่องสำคัญ นอกจากนี้แรงงานต่างด้าวผิดกฎหมายก็ควรจะได้รับคุ้มครองขั้นพื้นฐานด้วยเช่นกัน ซึ่งการจะคุ้มครองแรงงานต่างด้าวเหล่านี้ได้ควรจะต้องได้รับความช่วยเหลือจากองค์กรระหว่างประเทศ เนื่องจากว่าการดำเนินการดังกล่าวต้องใช้ทรัพยากรทั้งเงินทุนและกำลังคนเป็นจำนวนมาก

(4) การขจัดความยากจนขั้นพื้นฐาน

ความยากจนขั้นพื้นฐานถือว่าเป็นการคุกคามความมั่นคงของมนุษย์อย่างรุนแรง อีกทั้งยังเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาของมนุษย์ และอาจทำให้ขาดความมั่นคงอย่างแท้จริง ดังนั้นการขจัดความยากจนที่มี

การตั้งเป้าหมายจึงเป็นสิ่งที่ดี โดยจำเป็นที่จะต้องเน้นวิธีการที่จะแก้ไขปัญหาได้อย่างยั่งยืน ต้องมุ่งเน้นการเสริมสร้างศักยภาพของคนจน เปิดโอกาสให้คนจนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา ต้องมีการติดตามสถานการณ์อย่างต่อเนื่อง และนโยบายต้องมีความยืดหยุ่นตามความจำเป็นของสถานการณ์และตามความแตกต่างของปัญหาของพื้นที่ต่างๆ

(5) เศรษฐกิจนอกระบบ

เศรษฐกิจนอกระบบนั้นมีผลต่อความมั่นคงของมนุษย์เพราะต้องขึ้นอยู่กับอำนาจของตัวบุคคลผู้มีอิทธิพล เช่น เจ้าพ่อหรือมาเฟีย ดังนั้นถ้าต้องการจัดการเศรษฐกิจนอกระบบเพื่อช่วยการเสริมสร้างความมั่นคงของมนุษย์ให้เกิดขึ้นได้จะต้องมีการพัฒนาระบบให้ไม่อิงกับอำนาจของตัวบุคคล อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาบางกรณีตัวอย่าง พบว่า การปรับระบบเศรษฐกิจนอกระบบนั้นยังมีความไม่แน่นอนว่าจะสามารถปรับได้อย่างเต็มที่หรือไม่ ซึ่งลักษณะของเรื่องเศรษฐกิจนอกระบบนี้จะเห็นได้ว่ามีลักษณะคล้ายคลึงกับกรณีของการแข่งขัน ที่ต้องเน้นการพัฒนาระบบที่ให้ความเป็นธรรมแก่ทุกฝ่าย ไม่ให้มีใครมีอำนาจเหนือผู้อื่นโดยการผูกขาด มิฉะนั้นความมั่นคงทางเศรษฐกิจก็ไม่สามารถเกิดขึ้นได้โดยง่าย

(6) นโยบายเศรษฐกิจ

ผลการประชุมสรุปว่า มีความจำเป็นที่จะต้องศึกษาสิทธิลงไปในรายละเอียดเพื่อหาคำตอบที่เป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น เพราะนโยบายนั้นเป็นเรื่องของการชั่งน้ำหนักที่เหมาะสมระหว่างเป้าหมายต่างๆ อย่างไรก็ตาม โดยรวมแล้วสามารถสรุปได้ว่า กระบวนการในการกำหนดนโยบายไม่ควรที่จะเพิ่มความเสี่ยงให้แก่ระบบเศรษฐกิจ ดังนั้นกระบวนการดังกล่าวจะต้องเป็นไปอย่างรอบคอบ โดยส่งเสริมให้คนในวงกว้างมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย มิฉะนั้น อาจทำให้ไม่มีการพิจารณาผลของนโยบายในแง่มุมต่างๆ ที่รอบคอบ และเสี่ยงที่จะมีการผลักดันแนวนโยบายที่เพิ่มความเสี่ยงให้แก่ระบบเศรษฐกิจ และเสี่ยงต่อความมั่นคงของมนุษย์ในที่สุด

3.2 การเพิ่มความมั่นคงทางเศรษฐกิจในระดับรากหญ้า

การพัฒนาเศรษฐกิจระดับรากหญ้าถือว่าเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาประเทศไทยของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติในฉบับที่ 8 และ 9 และของรัฐบาล เพราะการพัฒนาเศรษฐกิจระดับรากหญ้ามียุทธศาสตร์สำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศโดยรวม กล่าวคือ ชุมชนที่เข้มแข็งนำมาซึ่งความสามารถในการพึ่งตนเอง และมีภูมิคุ้มกันต่อผลกระทบจากภายนอก ช่วยบรรเทาปัญหาความยากจนในท้องถิ่น เพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ และสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างมีเสถียรภาพที่ก้าวสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

การพัฒนาเศรษฐกิจระดับรากหญ้า สามารถแยกออกได้เป็น 2 ส่วนที่สำคัญ คือ การดำเนินงานโดยภาครัฐ และโดยชุมชน

การพัฒนาเศรษฐกิจระดับรากหญ้าโดยภาครัฐ

ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 การพัฒนาเศรษฐกิจระดับรากหญ้าได้นำแนวคิดมาจากแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางในการพัฒนา โดยเศรษฐกิจพอเพียงหมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันต่อผลกระทบภายนอกได้ดี ทั้งนี้ นโยบายที่สำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจระดับรากหญ้า ได้แก่ (1) สนับสนุนการเสริมสร้างศักยภาพคนจากการพัฒนาชุมชนของ

ตนเอง (2) สร้างโอกาสการพัฒนาอาชีพ การมีงานทำ และเพิ่มโอกาสการเข้าถึงแหล่งทุนและ (3) ส่งเสริมการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม และการปฏิรูปโครงสร้างในการพัฒนาชนบทและเมือง สำหรับในส่วนของนโยบายของรัฐบาล แนวคิดในการพัฒนาเศรษฐกิจระดับรากหญ้าให้ความสำคัญใน 3 เรื่องหลัก คือ การเพิ่มรายได้ การลดรายจ่าย และการสร้างโอกาส สำหรับโครงการพัฒนาเศรษฐกิจระดับรากหญ้าของรัฐบาลที่ผ่านมา ตั้งแต่ปี 2545 จนถึงปัจจุบัน ประกอบไปด้วย 7 เรื่องได้แก่ (1) การพักชำระหนี้ให้เกษตรกรรายย่อย (2) ธนาคารประชาชน (3) กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง (4) หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ (5) การพัฒนาเศรษฐกิจระดับชุมชน (6) การเสริมสร้างผู้ประกอบการใหม่ (7) การแปลงสินทรัพย์เป็นทุน จากการดำเนินงานที่ผ่านมา นโยบายเศรษฐกิจระดับรากหญ้าถือว่าประสบความสำเร็จในระดับหนึ่ง กล่าวคือ

- ช่วยทำให้เกิดการสร้างงานและสร้างรายได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในชนบทเห็นอย่างชัดเจน ซึ่งดูได้จากจำนวนการว่างงานในเขตชนบทนั้นลดลงจากร้อยละ 3.4 ในปี 2544 เหลือร้อยละ 2.2 ในปี 2545 ซึ่งเป็นครั้งแรกที่การว่างงานในเขตชนบทต่ำกว่าในเขตเมืองในช่วงห้าปีที่ผ่านมา นอกจากนี้ยังพบว่าครัวเรือนมีรายได้เพิ่มขึ้นเกือบร้อยละ 10

- สามารถแก้ไขปัญหาพื้นฐานแก่ประชาชนในการเข้าถึงบริการด้านเงินทุนในระบบได้ระดับหนึ่ง โดยประชาชนร้อยละ 94 สามารถเข้าถึงบริการเงินกองทุนของหมู่บ้านและชุมชนเมือง และผู้ประกอบการรายย่อยที่เดือดร้อนก็ได้รับเงินกู้จากธนาคารประชาชนเพื่อประกอบอาชีพร้อยละ 90 ของผู้ขอกู้

- เปิดโอกาสให้ประชาชนได้พัฒนาศักยภาพ และมีชุมชนเข้มแข็ง และพึ่งตนเองได้ในทางเศรษฐกิจเพิ่มขึ้น โดยการพัฒนาทักษะอาชีพนำไปสู่ความหลากหลายในการผลิตของชุมชนในระยะต่อไป กิจกรรมที่เน้นการสร้างเครือข่ายกลุ่มอาชีพเป็นเงื่อนไขไปสู่การพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจของชุมชนและความมั่นคงของทุนชุมชน ตลอดจนความรักความหวงแหนและการเอื้ออาทรช่วยเหลือกัน บังชี้ถึงความเข้มแข็งของชุมชน

บทบาทของชุมชนในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก

บทบาทของชุมชนในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากสามารถทำได้โดยการสร้างความเข้มแข็งทางความคิดหรือปัญญาของชุมชน ดังต่อไปนี้ 1) ปรับกระบวนคิดของชุมชน เน้นเศรษฐกิจพอเพียง การพึ่งพาตนเอง ใช้ทุนทางปัญญาในชุมชน 2) การสร้างจิตสำนึกชุมชน 3) การปรับเปลี่ยนพฤติกรรม และ 4) เกิดความเข้มแข็งของชุมชน

แผนชุมชนเป็นเครื่องมือหลักในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากเพื่อค้นหาประเด็นปัญหาและรากเหง้าของชุมชน แล้วนำไปสู่การกำหนดแนวทางการพัฒนาและสร้างภูมิคุ้มกันของชุมชนด้วยตนเอง โดยกระบวนการแผนชุมชนเริ่มจากการสำรวจข้อมูลชุมชนโดยชุมชน (รายได้ รายจ่าย ทรัพย์สิน หนี้สิน ฯลฯ) วิเคราะห์ข้อมูลเพื่อค้นหาประเด็นปัญหาและสาเหตุ กำหนดแนวทาง/กิจกรรมแก้ไขปัญหาและนำไปสู่การปฏิบัติ

นอกจากนี้จะต้องเข้าใจว่าการทำแผนชุมชนนั้นเป็นกระบวนการที่ต้องอาศัยความต่อเนื่อง มีความเคลื่อนไหว ทบทวนและปรับแผนที่เป็นพลวัตตลอด เพื่อรองรับประเด็นปัญหาและปรับให้สอดคล้องกับประเด็นใหม่ๆ และสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป

ที่ประชุมกลุ่มได้ระดมความคิดเห็นและมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาความมั่นคงทางเศรษฐกิจในระดับรากหญ้า โดยประกอบด้วย 3 เรื่อง คือ

1. แนวคิดในการเสริมสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจฐานราก
 - ต้องดำเนินการในระดับชุมชนให้มีความสอดคล้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจมหภาคภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
 - ชุมชนมีกระบวนการเรียนรู้และวางแผนของตนเองโดยเชื่อมโยงกับโลกภายนอก
 - เน้นการทำงานแบบบูรณาการระหว่างภาคีการพัฒนาต่างๆ โดยยึดพื้นที่และชุมชนเป็นตัวตั้ง
2. แนวทางและวิธีการในการเสริมสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจ
 - นำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงลงสู่การปฏิบัติในทุกกระดับ ตั้งแต่ระดับปัจเจก ครอบครัว ชุมชน ผู้ประกอบการ นักธุรกิจ และในระดับพื้นที่ ตั้งแต่ระดับหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ และจังหวัด โดยยึดหลักการบริหารการพัฒนาในลักษณะพื้นที่ ภารกิจ และการมีส่วนร่วม ทั้งนี้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องควรมีความเข้าใจหลักเศรษฐกิจพอเพียงและสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสม
 - ใช้กระบวนการจัดทำแผนชุมชนที่ชุมชนเป็นเจ้าของเป็นเครื่องมือในการพัฒนาเศรษฐกิจรากหญ้า โดยการสนับสนุนของภาครัฐและภาคีการพัฒนา โดยใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชน เพื่อสร้างเกราะป้องกันผลกระทบด้านลบจากปัจจัยภายนอก เช่น กระแสโลกาภิวัตน์ด้วยการบริโภคนิยม กลไกตลาดและระบบราคา ฯลฯ
 - ขยายศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนในแต่ละภูมิภาคให้มากขึ้นเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน
 - สร้างเครือข่ายภาครัฐที่เชื่อมโยงกับภาคชุมชนในการสนับสนุนการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจระดับรากหญ้า เช่น การส่งเสริมเกษตรอินทรีย์และเทคโนโลยีการเกษตรเพื่อลดต้นทุนการผลิต เป็นต้น
3. บทบาทภาคีต่างๆ ในการเสริมสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจฐานราก

ภาครัฐ

 1. ภาครัฐควรปรับบทบาทจากการควบคุมสั่งการมาเป็นสนับสนุนและส่งเสริมเฉพาะที่ชุมชนต้องการความช่วยเหลือ
 2. ภาครัฐควรให้การคุ้มครองและดูแลในเรื่องที่ชุมชนไม่สามารถดำเนินการเองได้ โดยเฉพาะกำหนดนโยบายและมาตรการต่าง ๆ ที่จะมีส่วนป้องกันผลกระทบต่างๆ ที่จะเกิดกับชุมชน เช่น กลไกด้านตลาด ราคาสินค้า ปัจจัยการผลิต (ปุ๋ย) ให้มีราคาที่เป็นธรรม

ภาคชุมชน

 1. เน้นกระบวนการจัดทำแผนชุมชนอย่างต่อเนื่อง
 2. สร้างกระบวนการเรียนรู้
 3. สร้างเครือข่ายระหว่างชุมชน

ภาคธุรกิจเอกชน

 1. ส่งเสริมและเกื้อหนุนธุรกิจชุมชน
 2. ช่วยสร้างงานในท้องถิ่น

3.3 บทบาทของธุรกิจในการสร้างความมั่นคงให้แก่ชุมชน

ที่ประชุมกลุ่มได้มีความเห็นว่าการช่วยเหลือคนยากจนโดยมองว่าคนเหล่านั้นจน สิ้นหวังและทำการช่วยเหลือโดยการให้สวัสดิการสังคมช่วยเหลืออื่นไม่ใช่วิธีการที่ถูกต้อง เพราะนอกจากจะเป็นการช่วยที่ขาดประสิทธิภาพแล้ว การช่วยเหลือด้วยวิธีดังกล่าวจะทำให้คนจนเหล่านั้นยิ่งอ่อนแอ และไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองให้หลุดพ้นจากความจนได้มากยิ่งขึ้น ดังนั้นที่ประชุมกลุ่มได้เสนอความคิดในการมองคนยากจนในมุมมองใหม่ โดยให้มองเปรียบคนยากจนเสมือนกับนักธุรกิจที่ล้มเหลวจากการประกอบธุรกิจ เพราะพวกเขาขาดความรู้ เงินทุน หรือโอกาส ดังนั้นการให้ความช่วยเหลือที่ถูกต้อง คือ การช่วยให้พวกเขามีความรู้ในการประกอบธุรกิจ และให้การสนับสนุนเงินทุน หรือโอกาส เพราะสิ่งเหล่านี้จะช่วยให้พวกเขาได้เรียนรู้ และสามารถนำไปใช้ในการประกอบอาชีพ และสามารถพึ่งตนเองได้ในที่สุด

ที่ประชุมยังได้เห็นว่าภาคธุรกิจควรที่จะมีบทบาทในการเป็นผู้ให้ความรู้ในการประกอบธุรกิจแก่คนยากจน ในปัจจุบันได้มีบริษัทและรัฐวิสาหกิจบางแห่งได้สนับสนุนทางการเงินทั้งทางตรงและทางอ้อมแก่ภาครัฐเพื่อช่วยเหลือคนยากจนในต่างจังหวัด โดยจัดทำเป็นโครงการถ่ายทอดความรู้และทักษะในการประกอบธุรกิจ ที่ผ่านมามีโครงการหลายโครงการที่ดำเนินการโดยสมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน หรือภาคธุรกิจ ประสบความสำเร็จในการช่วยเหลือให้ความรู้แก่คนยากจน นอกจากนี้ รัฐวิสาหกิจก็เริ่มเข้ามามีบทบาทในการเป็นผู้สนับสนุนโครงการแบบดังกล่าว โดยได้มีการตั้งชมรมรัฐวิสาหกิจเพื่อชุมชนซึ่งรวมรัฐวิสาหกิจ 43 แห่งเข้าด้วยกัน ในการทำงานเพื่อชุมชนใน 3 ด้านด้วยกัน คือ การให้การสนับสนุนผลิตภัณฑ์ชุมชน สนับสนุนการเพิ่มจำนวนโรงงานในการผลิตสินค้าของชุมชน และส่งเสริมการเพิ่มขีดความสามารถในการผลิตผลิตภัณฑ์ของชุมชน อย่างไรก็ตาม ชมรมรัฐวิสาหกิจเพื่อชุมชนยังคงประสบปัญหาในการดำเนินงานอยู่บ้าง และยังคงต้องได้รับการปรับปรุง

จากประสบการณ์ที่ผ่านมา พบว่าได้มีภาคธุรกิจจำนวนมากในหลายสาขาวิชาชีพได้เข้าไปมีบทบาทในการสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจให้แก่ชุมชน โดยผ่านโครงการหรือกิจกรรมต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นโครงการส่งเสริมการสร้างรายได้ การสนับสนุนด้านการศึกษา การดูแลอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และการพัฒนาสังคม ตัวอย่างของการเข้าไปช่วยเหลือชุมชนโดยภาคธุรกิจมีดังต่อไปนี้

- กิจกรรมสร้างรายได้

การสอนเทคนิคการผลิตไม้ต้นได้ประดับของบ้านชะอมโดยการสนับสนุนของ บริษัทสวีเดน มอเตอร์ จำกัด

การสนับสนุนด้านการเงินแก่กลุ่มทอผ้าบ้านหนองตาไก้จาก บริษัท อเมริกัน เอ็กซ์เพรส จำกัด

- กิจกรรมด้านการศึกษา

การสนับสนุนทุนการศึกษาจากบริษัท อีสต์ วอเตอร์ จำกัด (East water Co.,Ltd)

การจัดตั้งโรงเรียนโดยการสนับสนุนเงินทุนของ Mr. Jame Clark

- กิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อม

ประปาหมู่บ้าน

รณรงค์สิ่งแวดล้อมเคลื่อนที่

โครงการเยาวชนรักษ์สิ่งแวดล้อม

- **กิจกรรมด้านการพัฒนาสังคม**

การวางแผนครอบครัว

การเข้าไปช่วยเหลือดูแลเด็กกำพร้า คนพิการ และผู้ป่วยโรคเอดส์

ก่อตั้งกลุ่มและองค์กรเพื่อส่งเสริมประชาธิปไตย

ท้ายที่สุด ที่ประชุมได้เสนอแนวทางในการส่งเสริมภาคธุรกิจและรัฐวิสาหกิจให้มีบทบาทในการช่วยเหลือชุมชนให้มากขึ้นและมีประสิทธิภาพมากขึ้น ดังนี้

1. ให้แรงจูงใจแก่ภาคธุรกิจในการเข้าร่วมกิจกรรมเสริมรัฐบาลด้วยสิทธิพิเศษต่างๆ เช่น การลดหย่อนภาษี
2. รัฐบาลสามารถนำธุรกิจเอกชน (บริษัท) เข้ามาเสริมโครงการ หนึ่งตำบล-หนึ่งผลิตภัณฑ์ของรัฐบาลได้
3. ให้สิทธิพิเศษด้านภาษีกับการย้ายฐานอุตสาหกรรมที่มีการจ้างแรงงานท้องถิ่นอย่างเข้มข้น โดยมีการกำหนดระยะเวลาชัดเจนในการให้แรงจูงใจ
4. นอกเหนือจากบทบาทของรัฐวิสาหกิจในการช่วยเหลือชุมชนโดยตรงหรือโดยทางอ้อมผ่าน “ชมรมรัฐวิสาหกิจเพื่อชุมชน (ชรช.)” ควรจะตั้งบริษัทคู่ค้าของรัฐวิสาหกิจที่มีจำนวนมากเข้าร่วมกิจกรรมด้วย
5. ควรมีการจัดตั้งสำนักงานเลขานุการ ชรช. เป็นการถาวรโดยได้รับการอุดหนุนค่าใช้จ่ายจากสมาชิก
6. สนับสนุนให้องค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) ร่วมมือกับทางรัฐบาลในการลดปัญหาความยากจน
7. ย้ายหน่วยราชการระดับย่อย (เช่น ระดับ กรมฯ ไปต่างจังหวัด เพื่อเพิ่มอำนาจซื้อ) หรืออาจจะเป็นการสร้างเมืองใหม่

4. **ความมั่นคงทางด้านสุขภาพอนามัย**

การประชุมในกลุ่มนี้มุ่งพิจารณาในประเด็นปัญหา 4 เรื่องหลักคือ ปัญหายาเสพติด ปัญหาสิ่งแวดล้อม การจัดการกับอุบัติเหตุจราจรในสังคมไทย และระบบบริการสุขภาพและหลักประกันสุขภาพ

ปัญหายาเสพติด

ปัญหายาเสพติดเป็นปัญหาที่มีลักษณะเป็นพลวัตและมีผลกระทบต่อหลายฝ่าย ปัญหายาเสพติดเป็นปัญหาที่มีความเชื่อมโยงกับปัญหาสังคมและเศรษฐกิจ ดังนั้นการแก้ไขปัญหาจึงต้องมีลักษณะที่เป็นพลวัตเป็นระบบ และมีมาตรการที่หลากหลาย ในปัจจุบัน รัฐบาลได้ให้ความสนใจเกี่ยวกับการแก้ปัญหาและได้ดำเนินการอย่างจริงจังในการกวาดล้างยาเสพติด อย่างไรก็ตาม การดำเนินงานแก้ไขปัญหาเหล่านี้ต้องอาศัยความรู้และข้อมูลจำนวนมากในการทำงาน และการแก้ไขจะต้องกระทำอย่างต่อเนื่อง และท้ายที่สุดควรที่จะต้องมีการประเมินผลของการดำเนินนโยบายในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว ทั้งในบริบทของประเทศไทยเอง และในต่างประเทศด้วย

ปัญหาสิ่งแวดล้อม

ปัญหาสิ่งแวดล้อมถือเป็นปัญหาที่แพร่หลายที่มีความเชื่อมโยงอย่างใกล้ชิดกับความมั่นคงทางเศรษฐกิจ โดยการจัดการแก้ปัญหาหนึ่งจะต้องอาศัยความร่วมมือกันแบบบูรณาการจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะประชาชนหรือสังคมเป็นที่ตั้ง เพราะการจัดการปัญหาแบบมองด้านเดียวนั้นไม่เพียงพอที่จะไม่ช่วยแก้ปัญหา แต่ยังคงก่อให้เกิดความขัดแย้งและไม่เข้าใจกันของแต่ละฝ่ายซึ่งนำไปสู่ปัญหาในที่สุด

การจัดการกับอุบัติเหตุจากรถในสังคมไทย

อุบัติเหตุถือเป็นสาเหตุสำคัญของการเสียชีวิตของคนไทย และดูเหมือนว่าจำนวนอุบัติเหตุก็จะมีแนวโน้มที่จะสูงขึ้นๆ เมื่อการขนส่งมวลชนของเรามีบทบาทที่ลดลง ในสถานการณ์ปัจจุบันจะพบว่า การแก้ไขปัญหามุ่งเน้นที่การแก้ปัญหาที่ปลายเหตุ เช่น นโยบายและแผนที่ไม่เอื้อภาพ การจัดการทรัพยากรที่ไม่มีประสิทธิภาพ หน่วยงานปฏิบัติการที่ไม่ปฏิบัติหน้าที่อย่างเต็มที่ และการแทรกแซงอย่างเอาหน้าเอานอนไม่ได้ของรัฐบาล ดังนั้นที่ประชุมได้เสนอปัจจัยสำคัญที่จะนำไปสู่ความสำเร็จของการจัดการอุบัติเหตุจราจร ได้แก่ การมุ่งสร้างองค์ความรู้ และนำข้อมูลความรู้ที่ได้ไปกระจายผ่านสื่ออย่างต่อเนื่อง ระดมศักยภาพและสร้างเครือข่ายของประชาชน ชุมชน หรือสังคม และมีผู้ผลักดันนโยบาย

ระบบบริการสุขภาพและหลักประกันสุขภาพ

โครงการด้านประกันสุขภาพของไทย ได้แก่ สปร. ประกันสังคม และบัตรสุขภาพ 30 บาท ถือได้ว่ามีส่วนเพิ่มความมั่นคงทางด้านสุขภาพให้แก่คนไทยในสามทศวรรษที่ผ่านมา และโดยสรุปภาพรวมจะพบว่าประชาชนไทยมีความมั่นคงด้านสุขภาพที่ดีขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งสุขภาพกาย และปัญหาสุขภาพส่วนใหญ่ในอดีตมีจำนวนลดลง เพราะการเข้าถึงบริการนั้นดีขึ้นมากกว่าแต่ก่อน และอุปสรรคด้านการเงินในการจ่ายค่าบริการทางสาธารณสุขลดลง อย่างไรก็ดี ถึงแม้ว่าการบริการด้านการประกันสุขภาพดังกล่าวจะได้รับการปรับปรุงให้ดีขึ้นได้ในระดับหนึ่งแล้ว แต่ระบบก็ยังคงประสบกับปัญหาการขาดแคลนและการกระจายของทรัพยากรทางด้านสาธารณสุข ซึ่งส่งผลให้ผู้มารับบริการได้รับความล่าช้าในการรอคิว และส่งผลไปถึงความไม่แน่ใจในคุณภาพการบริการอีกด้วย

สำหรับอนาคตของความมั่นคงทางด้านสุขภาพนั้น ที่ประชุมมองว่าประชาชน หรือสังคมไทยยังคงมีศักยภาพและโอกาสค่อนข้างมากในการที่จะพัฒนาระดับความมั่นคงทางด้านสุขภาพให้ดีขึ้นได้ ทั้งในภาพรวมและในประเด็นความไม่เสมอภาคในการกระจายทรัพยากรทางด้านสาธารณสุข ซึ่งการพัฒนาดังกล่าวจะสำเร็จได้ก็ต่อเมื่อการแก้ไขปัญหาจะต้องมุ่งเน้นไปยังปัญหาสำคัญหลักที่ยังไม่ได้รับการแก้ไข หรือเรื้อรัง และมีผลกระทบต่อคนหมู่มาก เช่น ปัญหาอุบัติเหตุต่างๆ ปัญหาการติดยาเสพติด ปัญหาสุขภาพจิตและความเครียด โรคเอดส์ เป็นต้น โดยปัญหาสำคัญเหล่านี้มักจะเป็นปัญหาที่สลับซับซ้อนและเชื่อมโยงกับปัญหาความมั่นคงของมนุษย์ในด้านอื่นๆ เช่น ด้านเศรษฐกิจ อาหาร การศึกษา และสิ่งแวดล้อม ดังนั้นจึงควรต้องมีการพิจารณาอย่างเชื่อมโยงและเป็นระบบ ไม่ใช่มุ่งหวังที่จะแก้ไขแต่เพียงโดยมาตรการทางการแพทย์และสาธารณสุขเท่านั้น ท้ายสุดนี้ที่ประชุมได้เสนอแนะปัจจัยสำคัญที่จะนำไปสู่การพัฒนาระดับความมั่นคงด้านสุขภาพ คือ การมุ่งสร้างองค์ความรู้ การระดมศักยภาพของประชาชน ชุมชน หรือสังคม และต้องอาศัยเจตจำนงทางการเมือง และการปฏิรูประบบการเมืองการปกครองอย่างจริงจัง